

senyar consensuadament —des de l'acadèmia però també amb els alumnes— els continguts bàsics dels plans d'estudi adaptats als dispars interessos i la varietat de perfils professionals que impera en l'imaginari dels estudiants.

La regulació de la professió, a cavall entre la sindicació i la conducta de gremi liberal, continua com un tema pendent damunt les nostres taules de redacció. Des de la seva gènesi, els periodistes havien patit les condicions dels assalariats sense els beneficis de l'autonomia professional: subordinació, horaris irregulars i precarietat són situacions que continuen afectant tants i tants periodistes, un segle després del naixement modern —real— del seu ofici. Els antecedents dels cecs dels romanços i els espavilats que venien noves remetent tant a l'origen de la professió periodística com a la d'actors o entreteni-

dors. Potser sí que, ara, amb l'espectacularització de la informació, podem canviar de patró i penjar l'estampeta de l'orb amb bastonet i auca cantada, però potser el bucle històric des del XVIII, parlant de *professió*, fóra estirar massa el moll. Com explica Ana Durán al llibre que ressenyem, al congrés del 1928 de la Federació de Prensa de España van acordar que era *profesional* del periodisme qui li dedicava tota la seva activitat intel·lectual, regulada amb un contracte. Ho van aprovar però no hi va haver assentiment unànime. Tota la vida d'aquest ofici s'ha marginat amb les mateixes problemàtiques que es tornen, ara més que mai, històriques.

Carme Ferré Pavia

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Periodisme
i de Ciències de la Comunicació

FIGUERES I ARTIGUES, Josep M.

El primer diari en llengua catalana. Diari Català (1879-1881)

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999

Finalment ha vist la llum la més exhaustiva monografia disponible sobre un diari català. L'obra que comentem, guardonada amb el premi Nicolau d'Olwer el 1995, és una versió —revisió— de la tesi doctoral de l'autor, *El «Diari Català», plataforma d'exposició ideològica i d'activisme del catalanisme polític (1879-1881)*, dirigida per Francesc Bonamusa i llegida a la UAB l'octubre de 1993.

Els dos primers volums originals, dedicats a qüestions teoricometodològiques i a establir el cens de la premsa a la Catalunya de finals del segle XIX, i els dos darrers, amb apèndixs documentals i bibliografia, han quedat en bona part fora de l'edició, que condensa preferentment els tres volums centrals de la tesi. En resulta una síntesi prolixa, que registra les constants vitals del diari amb detall i que l'inscriu en un reconegut context d'expansió

periodística excepcional. L'especialista i els lectors interessats a aprofundir la qüestió i el període no només podran recórrer a la tesi original, sinó que disposaran, a més, dels treballs de recerca biogràfica del propi autor sobre l'artífex del *Diari Català*: *Valentí Almirall, forjador del catalanisme polític* (premi Bergós, 1990), *Bibliografia de V. Almirall* (premi Alòs-Moner, 1985)

Josep Maria Figueres, professor d'Història del Periodisme i d'Història de la comunicació a la UAB, la URL i la UIC, és sens dubte l'historiador de la premsa i l'hemerògraf català més prolífic de les darreres dècades. Alguna vegada li ha estat retreta aquesta enorme capacitat de producció, presentada com a indicadora de precipitació i d'excés de velocitat en la metabolització dels objectes estudiats. Però, en aquesta ocasió, aquestes

objeccions no poden ser considerades. De tota la seva variada producció, aquesta és, indiscutiblement, l'obra més ambiciosa de l'autor, la més densa i més decisiva. El coneixement minuciós de l'objecte d'estudi que Figueres ha acumulat durant anys, sistematitzat en el buidatge complet del diari que ell mateix va dissenyar i executar, s'acompanya de la familiaritat amb la trajectòria personal i política d'Almirall, el factòtum de la publicació, i l'experiència d'incomptables hores entre les pàgines estampades i esgrogueïdes d'altres periòdics i fulls del període. Aquesta proximitat a l'objecte, que no pot ser substituïda per cap miracle metodològic ni cap artífici teòric, proporciona al treball de Figueres una gran autoritat. Figueres interpreta i avalua —potser amb massa modèstia, segons el meu criteri, i sense acabar d'expressar les possibilitats que deriven de les seves pròpies observacions—, però ho fa després d'haver fet de notari. Les hores i el contacte, la materialitat i la sensualitat de la relació entre l'investigador i el tema, resulten d'una evident autenticitat. De manera que, de la mà de Figueres, coneixem el *Diari Català* i el podem comprendre en el seu temps.

El *Diari Català*, aparegut el maig de 1879, en un període d'alta natalitat periòdica barcelonina (*El Diluvio*, *El Correo Catalán*, *La Publicidad*, *La Vanguardia*, *La Renaixensa...*), va marcar un salt, des de les posicions merament culturalistes de bona part de l'herència de la Renaixença, vers l'orientació cap a un catalanisme polític de base nacional-popular, republicà i socialment avançat. La mateixa imatge del diari, des de la capçalera i la compaginació fins a l'estil i el llenguatge, era —és— una proclamació de modernitat. La simple comparació superficial amb les altres publicacions esmentades més amunt ho demostra amb contundència. Es tracta, doncs, d'un diari de vida prou efímera (fins al darrer dia de juny de 1881 —així quedaven coberts els compromisos del segon trimestre amb els subscrip-

tos), però d'un gran, extraordinari, interès.

Figueres parteix, com apuntàvem, del coneixement profund de la biografia d'Almirall, de la documentació desigual existent sobre el període i les altres publicacions, i de la pròpia col·lecció del *Diari Català*. L'explotació dels recursos documentals disponibles recull tot el ventall de possibilitats i permet suplir alguns buits a l'entorn de la influència del diari o a les causes de la seva desaparició. Pel que fa a les causes, Figueres posa en qüestió el tradicionalment esgrimit fonament econòmic i contribueix a relativitzar-lo i a rebate'rl amb raonaments convincents.

Figueres ha treballat en una vintena d'arxius, hemeroteques i biblioteques per documentar amb rigor la seva recerca. Ha consultat directament més de cent publicacions periòdiques de l'època, especialment de Barcelona, la resta de Catalunya i Madrid. Ha inclòs al llibre la referència a més de 500 capçaleres de diaris i revistes i hi ha incorporat més de 1.000 al·lusions onomàstiques relatives a gairebé 800 persones. Tot plegat, com he indicat, facilitat per l'exhaustivitat en el tractament del *Diari Català* i la minuciosa explotació de les dades i fonts del període. Com a fruit d'aquest esforç, un dels resultats més interessants per a la resta d'investigadors el constitueixen la gran quantitat de taules, la majoria completament originals i noves, que esdevenen elles mateixes una font i una drecera per comprendre les circumstàncies que envolten el periodisme d'aquells anys.

El primer diari en llengua catalana, s'enceta amb una introducció a la premsa de Catalunya durant el període 1879-1881, basada en el repàs de la situació legal (llei de premsa de 1879) i la repressió, la pressió religiosa i l'impuls industrialitzador. El segon llarg capítol és pròpiament la biografia del *Diari Català*, es para atenció al seu origen, els seus antecedents, el programa fundacional, les dificultats per accedir a un mercat lector i

vertebrar-lo, la difusió, les opcions preses des d'un punt de vista tècnic i formal, la composició de la redacció, el balanç empresarial (impressió, distribució, publicitat...), fins a les claus de la seva desaparició. El capítols següents s'ocupen de l'activitat literària desplegada pel diari i al voltant del diari (especialment la «Biblioteca del *Diari Català*»), de les característiques i l'impacte del suplement «Modas y Labors», i de l'avaluació de la ideologia del diari des d'una perspectiva política, social, científica, etc. Conclou l'obra una molt útil col·lecció d'índexs, relacions bibliohemerogràfiques i un apèndix antològic i documental.

Aquesta decisiva aportació de Josep Maria Figueres, amb diferència la seva obra més important fins avui, cal relacionar-la amb treballs i aportacions molt destacats, com, per exemple i entre d'altres, els de Jaume Guillaumet pel període 1841-1843, o de Josep Lluís Gómez Mompert (1902-1923). Aquest bagatge nou, sumat als treballs de Francesc Espinet sobre la recepció, a les aportacions del

grup de la UB, encapçalat per Jordi Casassas (començant pels treballs sobre portaveus polítics, o els Xavier Pujadas i Carles Santacana sobre la premsa esportiva), o a monografies rellevants com —també entre moltes d'altres— les de Carme Ferrer (*Serra d'Or*) o Sergi Dòria (*Imatges*) està creant les bases que han de permetre una profunda revisió de la història de la premsa i del periodisme que van llegar els «clàssics». Les obres de Givanel o de Torrent (i Tasis) i el més recent esforç sistematitzador de Huertas Clavería (*200 anys de premsa a Catalunya*) seran només la base de referència de nous projectes que comptaran amb un punt de partida molt més ric i consistent. Aquest llibre de Josep Maria Figueres ho demostra ben clarament, i ens permet veure amb optimisme el trajecte que va des d'allà on érem fa vint anys fins allà on ara som.

Joan Manuel Tresserras

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Periodisme
i de Ciències de la Comunicació

ÁLVAREZ TEIJEIRO, Carlos
Fundamentos teóricos del «Public Journalism»
Buenos Aires: Universidad Austral, 1999

Un buen puñado de intelectuales norteamericanos llevan más de una década preocupados por darle la vuelta a la tortilla de la comunicación periodística o, dicho de manera menos culinaria, por encontrarle al periodismo de su país un sentido más profundo que el de la simple información. Los hay que son periodistas profesionales y también académicos especializados en la espinosa cuestión del interés ¿o servicio? público.

Estos señores —apenas un 10% de los citados son mujeres— padecen en común el llamado «síndrome post-Watergate» que, como todo el mundo sabe, es el conjunto de síntomas por los que se advirtió

que en el periodismo estadounidense las cosas habían empezado a cambiar después de que Bob Woodward y Carl Bernstein consiguiesen derribar de su poltrona presidencial a Richard Nixon, por explicarlo de una manera «periodística».

Su línea de acción arranca, pues, del declive de credibilidad —y de ventas, claro— experimentado por la prensa de aquel país unos años después de tal hazaña. Y tiene por objetivo un «periodismo hecho de forma tal que estimule y alienante a los ciudadanos a volver a involucrarse en la vida democrática», en palabras de sus máximos adalides, Jay Rosen y Davis Merritt.